

Regionální stranické soustavy, teritoriální pluralismus a výzkum stranických systémů*

MAXMILIÁN STRMISKA**

Abstract: Regional Party Arrangements, Territorial Pluralism, and Party Systems Research

The paper deals with issues of conceptualization of regional parties and regional party arrangements. Regional parties could be defined briefly as independent formations with regional identity, region-based legitimacy and region-based electoral resources. The territorial aspect of their identity and of their modus operandi is the crucial one in this respect. Regional parties must not be mistaken for regional branches of state-wide or supra-regional parties, which are not fully autonomous, independent units. Similarly, it is necessary to distinguish between regional party systems and regional party subsystems. The basic difference between them consists in the presence or absence of relevant regional party or parties. The paper argues that new suitable conceptual frameworks are needed to develop a sophisticated explanation of various combinations of the systemic properties of regional parties and of their patterned interactions within regional as well as state-wide party arrangements. A multi-level approach should be fostered which would enable to assess thoroughly the differing opportunity structures and the nature of territorial-political operational space of regional parties. This might result in the making of complex models of territorial and party-political pluralisms.

Keywords: regional parties, regional party systems, typology, territorial and political pluralism.

Studium regionálních stranicko-politických fenoménů představuje sice velmi specifickou, avšak neodmyslitelnou součást výzkumu politických stran a stranických systémů. Je přitom zřejmé, že politologický zájem o tyto fenomény zaznamenával v minulosti značné výkyvy, což bylo ovlivněno jak měnící se sestavou a především více či méně proměnlivou relevancí regionálních stranických aktérů (v rámci příslušných systémů), tak charakterem teoreticko-metodologických modelů a schémat, používaných při zkoumání stran a stranických systémů. Bylo by jistě možné si v této souvislosti položit provokativní otázku, zda (či nakolik) například v rámci evropské politologie v období od konce čtyřicátých do konce sedmdesátých let XX. století zdomácnělo přesvědčení, že „normální“ stranický systém je celostátní stranický systém – popřípadě že žádné jiné stranické soustavy než celostátní vůbec neexistují. Nemám

* Tato stať byla zpracována v rámci grantového projektu „Evropské regionální strany a stranické systémy“ (GA 407/02/1491).

** Autor je docentem na Katedře politologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Poštovní adresa: Katedra politologie FSS MU, Gorkého 7, 602 00 Brno; kontakt: strmiska@fss.muni.cz.

ovšem v úmyslu marnit zde čas hledáním uspokojivé, přesné odpovědi na takto položenou otázku. Pouze poznamenávám, že nelze ztrácet ze zřetele pluralitní povahu nabízejících se východisek a badatelské mentality či tradic; srovnání sartoriovské a rokkanovské tradice je v tomto případě velmi výmluvné. Tak jako tak, v uplynulých patnácti letech lze – přinejmenším v evropském kontextu – hovořit o renesanci badatelského zájmu o regionální strany a stranicko-politická uspořádání. K tomu přistupuje silící obecný trend, patrný zejména v několika posledních letech, favorizující souhrnný výzkum působení politických stran, utváření a fungování stranických soustav, zahrnující i jiné institucionální úrovně, než je ta celostátní (Chytilík, Šedo 2004).

Lze tedy konstatovat, že horizont výzkumu regionálních stran a stranických soustav se v poslední době zřetelně rozšířil a rozrůznil, přičemž zahrnuje řadu jak nových badatelských výzev, tak přetrvávajících teoreticko-metodologických problémů. V této stati je pozornost soustředěna na klíčový soubor otázek souvisejících s pojetím regionálních stran a především regionálních stranických systémů. Je třeba připomenout, že dosavadní výsledky pokusů o srovnávání, klasifikaci či typologii regionálních stran (zejména v evropském, avšak nejenom v evropském kontextu) byly negativně ovlivněny nejasnostmi v otázce vymezení regionálních stran. Ještě méně uspokojivá a složitější je situace v oblasti srovnávací analýzy regionálních stranicko-politických soustav. Problém definice, resp. způsobu definování regionálních stran a regionálních stranických systémů není tudíž radno podcenit. Netvrdím přitom, že řešení tohoto problému, jež nabízí tato stat', je naprosto dokonalé či snad dokonce jediné možné. To by bylo velmi pošetilé. Přehnaný optimismus v tomto ohledu není na místě. Zdá se totiž, že inkorporace regionálních stranicko-politických fenoménů do pole souhrnného výzkumu stranických soustav – jakožto „regulérních“ předmětů tohoto výzkumu – představuje z teoreticko-metodologického hlediska velmi náročnou operaci, jež může přinést řadu nepříjemných vedlejších důsledků. Tyto důsledky mohou zahrnovat zpochybnění univerzální platnosti některých schémat, používaných při rozboru stranických uspořádání, přičemž nemusí být zřejmé, že je na dosah jejich odpovídající náhrada – a koneckonců ani to, že taková náhrada může být vůbec v budoucnu vytvořena (Fiala, Strmiska 1998: 143). Za daného stavu věcí nepochybně nabývá na významu střízlivé, nepředpojaté posouzení výhod a nevýhod jednotlivých přístupů ke studiu regionálních stran a stranických systémů. Tento požadavek jsem se snažil respektovat v následujícím výkladu.

1. Vymezení regionálních stran

Regionální strany lze vymezit jako samostatné stranicko-politické formace regionální obediencie, jejichž ideově-programová i organizační identita, stejně jako jimi používané (a s jejich identitou spjaté) zdroje politické legitimace a volební mobilizace mají regionální charakter. Tato definice má dalekosáhlé (alespoň potenciálně dalekosáhlé) důsledky pro další postup v oblasti klasifikace a typologie regionálních stran – a to jak tím, co je v ní řečeno, tak tím, co zde řečeno, a to zcela záměrně, není.

Jak je zřejmé, ve výše uvedené definici hraje ústřední roli teritoriální aspekt – a podle mého názoru tomu ani nemůže být jinak, jde-li opravdu (a prvotně) o zkoumání regionálních stran. Regionální strany nejsou strany celostátní – a naopak. Je však velmi důležité si uvědomit, že

regionální strany nepředstavují jediné možné ztělesnění substátních stran – v úvahu je třeba brát existenci stranicko-politických formací lokálních (tedy – v příslušné perspektivě – sub-regionálních) a multiregionálních (meziregionálních, makroregionálních). Pro úplnost zde dodávám, že jednoduchou úpravou uvedené definice (záměnou výrazu „regionální charakter“ za „multiregionální charakter“) lze dospět k vymezení multiregionální strany.

Regionální strany mohou, ale nemusí být zároveň stranami etnickými (a naopak); odtud vyplývá možnost používání označení „etnicko-regionální strany“ pro podskupinu – byť i třeba podskupinu početně dominující – uvnitř regionálních stran. Bylo by ovšem nesprávné ztotožňovat strany etnické se stranami regionálními anebo tvrdit, že všechny regionální strany jsou vlastně vždy stranami etnicko-regionálními.

Není též možné – alespoň nikoli beztestně, bez negativních důsledků – zaměňovat koncept „regionální strany“ s pojmem „regionalistické strany“ (popřípadě „etnicko-regionalistické strany“) či „autonomistické strany“. Je třeba – a to z velmi dobrých důvodů – trvat na tom, že označení „regionální“ a „regionalistický“ nejsou synonyma. Jako rozumný krok se mi v této souvislosti jeví zachovat označení „regionalistický“ (podobně jako označení „autonomistický“, „separatistický“, „centralistický“ atp.) primárně pro označení projektu teritoriálně-politické (re)organizace, jehož je příslušná strana nositelem, a v této souvislosti určité pozice (či úseku) v kontinuu integrace-separace. Podle mého názoru nelze regionálním stranám – jak byly výše vymezeny – prostřednictvím jejich ztotožnění se stranami „regionalistickými“ implicitně přisuzovat určitou pozici v rámci uvedeného kontinua. V úvahu je třeba vzít i to, že regionalistickou stranou nemusí být vždy strana regionální – i celostátní strany se za určitých okolností (tj. zaujmou-li příslušnou pozici v kontinuu integrace-separace či vůbec v rámci agendy teritoriálního uspořádání) mohou stát „regionalistickými“ formacemi.

Uvedená definice nepředpokládá „nade vší pochybnost“ prokázanou druhovou stejnost či spřízněnost ideově-programového profilu posuzovaných stran ani existenci přímého vztahu mezi jejich regionálním charakterem a zaujetím ideově-programových pozic určitého druhu. Abych předešel možnému nedorozumění, musím však zdůraznit, že tím není a priori vyloučeno prokázání druhové stejnosti či spřízněnosti a zmíněného přímého vztahu u jednotlivých případů či souboru případů. Nelze ovšem popřít, že z ideově-programového hlediska představují například evropské regionální strany zjevně nestejnorodé uskupení. Pohlížíme-li na soudobé evropské regionální či etnicko-regionální strany z hlediska jejich umístění na pravo-levé škále, získáme velmi roztržitý obraz, jehož použitelnost je vskutku minimální. Reprezentanty tohoto typu politických stran lze nalézt po celé šíři pravo-levého spektra. Platforma regionálních stran může zahrnovat ideologické momenty různé provenience, mezi nimiž a dominantním tématem samosprávy a teritoriálně-politické reorganizace nemusí být žádná přímá souvislost. Jde zde – mimo jiné – o to pochopit, že stejně jako mohly některé regionální strany (nejpravděpodobněji „autentické“ autonomistické strany) dodatečně do svého patrimonium zahrnout prvky různých ideologií, mohly zase jiné strany, jež původně neměly regionální charakter, dodatečně přijmout autonomistickou či regionalistickou orientaci či doktrínu a podle toho upravit svoji ideově-programovou totožnost.

Neméně důležitá je skutečnost, že rovněž z genetického hlediska jsou regionální strany v pravém slova smyslu „různorodé“. Uznání této skutečnosti není však důvodem ke skepsi, pokud jde o zkoumání charakteru a jednotlivých dispozic regionálních stran. Naopak, toto uznání představuje užitečný odrazový můstek k zajímavým úvahám o žádoucí diferenciaci

regionálních stran. Je například zřejmé, že k regionální straně lze dospět různým způsobem a že curriculum těchto stran hraje nezanedbatelnou roli při vysvětlování jejich vlastností a s těmito vlastnostmi souvisejícího postavení a role (popřípadě souboru rolí) daných stran v příslušném stranicko-politickém systému či systémech. V této souvislosti se jeví účelné rozlišení několika základních modelů regionální strany:

- A.1. regionální strana, jež vznikla a vyvíjela se jakožto „čistá“, autentická autonomistická strana, jako „strana teritoriální obrany“, vzešlá z konfliktu centrum versus periferie;
- A.2. regionální strana, jež vznikla z odštěpené frakce autentické regionální (autonomistické) strany – při zachování existence původní strany;
- B. regionální strana, jež se vyvinula z neúspěšné „celonárodní“-celostátní strany (resp. z jejího jádra či dominantní frakce);
- C.1. regionální strana, jež představuje produkt regionalizace a osamostatnění jednotlivé regionální pobočky anebo frakce celostátní strany (při zachování existence příslušné mateřské celostátní strany, včetně jejích – alespoň některých – regionálních poboček);
- C.2. regionální strana vzniklá v důsledku všeobecné regionalizace-fragmentace anebo rozkladu celostátní strany (zahrnující úplný zánik mateřské strany);
- C.3. regionální strana představující výsledek regionalizace-osamostatnění všech regionálních poboček celostátní strany (s přetrváním mateřské strany v neregionální sféře);
- D.1. regionální strana vzešlá z regionalizace a z osamostatnění jednotlivé filiálky (popřípadě regionalizované frakce) multiregionální či makroregionální (tedy nikoli celostátní) strany;
- D.2. regionální strana vzniklá v důsledku všeobecné regionalizace-fragmentace multiregionální či makroregionální strany (zahrnující úplný zánik mateřské strany);
- D.3. regionální strana představující výsledek regionalizace-osamostatnění všech regionálních poboček meziregionální či makroregionální strany (s pokračující existencí mateřské strany v neregionální sféře);
- E. regionální strana pocházející z transformace subregionální či lokální stranicko-politické formace či formací;
- F. regionální či spíše quasi-regionální strana, jež „regionální“ charakter získala dodatečně a v důsledku zásadní proměny teritoriálně-politického uspořádání, resp. státních hranic (rozdělení či anexe daného území-regionu, sloučení různých teritoriálních útvarů v rámci nového státu atp.), vyvolané exogenními faktory.

Podobně lze samozřejmě postupovat při identifikaci druhů či variant multiregionálních či meziregionálních (ale také subregionálních či lokálních) stran (Strmiska 2004: 12–13).

Uvedené modely umožňují lépe pochopit a posoudit příčiny a souvislosti heterogenosti regionálních (popřípadě multiregionálních) stran, resp. formací, jež lze podle uplatněné definice mezi regionální strany zařadit a s touto heterogeností spjatých různých vlastností těchto stran. Mám přitom na mysli zejména ty vlastnosti regionálních stran, jež jsou spjaty s jejich ideově-programovým sebevymezením a s jimi používanými zdroji politické legitimity. Domnívám se rovněž, že uvedené modely lze úspěšně použít při analýze rozdílných dispozic pro uplatnění volebně-politického potenciálu jednotlivých regionálních a multiregionálních stran v různých arénách stranicko-politické soutěže a kooperace.

Bližší vysvětlení pochopitelně vyžaduje výraz „regionální pobočky celostátních stran“, uplatněný výše v souvislosti „genetickým“ rozlišováním ztělesnění regionálních stran. To, že

regionální strany nejsou strany celostátní je vcelku zřejmé – posuzujeme-li celostátní rovinu stranicko-politické soutěže a spolupráce. Složitější může ovšem být důsledné rozlišování mezi regionálními stranami a pobočkami supraregionálních (celostátních, multiregionálních či makroregionálních) stran v regionálním kontextu, který přitom nelze – a to je zapotřebí zdůraznit – chápat jen a pouze jako výsek kontextu celostátního. V tomto případě nepostačuje odkaz na regionální modus operandi jednotlivých stranicko-politických formací, zejména pokud by tento modus byl posuzován výlučně v užší perspektivě výzkumu „regionálních specifik“ volebního chování. Regionální stranu totiž neurčuje pouze její regionální elektorát, substátní operační prostor (a/nebo modus operandi), nýbrž rovněž její zřetelně vyjádřená regionální identita a s ní spjatá regionální legitimace. Tato identita a legitimace předurčují – samozřejmě nikoli výlučně – roli strany ve stranickém systému. Tento závěr lze aplikovat i na celostátní (federální či „celonárodní“) strany, a to zejména v případě neúspěšných celostátních stran (tj. stran s původně celostátní-supraregionální identitou, ale s výrazně regionalizovanou voličskou základnou). Regionální filiálky celostátních stran nelze považovat za regionální strany (tak jak byly vymezeny), protože – byť mohou disponovat a obvykle vskutku disponují jistou mírou organizační autonomie – se nejedná o samostatné formace regionální obediencie s vlastními zdroji ideově-politické legitimace a volební mobilizace, v dostatečné míře odlišnými od zdrojů používaných mateřskou celostátní stranou či stranami. Nebylo by ovšem vhodné předstírat, že důsledné rozlišování mezi regionálními stranami a regionálními pobočkami celostátních (supraregionálních) stran může být v některých případech velmi složité. Mohou se prostě vyskytovat – a to dlouhodobě – hybridní formace. Podle mého názoru představuje klíčový moment samostatnost a regionální obediencie posuzovaných stran. Zásadní rozdíl mezi regionálními stranami a regionálními filiálkami celostátních stran spočívá v tom, že regionální strany jsou strukturálně disponovány k tomu, aby mohly vystupovat jako nezávislé operační jednotky ve všech volebních arénách, jež se jim nabízejí. Zdůrazňuji slovo „mohly“. Je jinou otázkou, jak a ve kterých arénách svých dispozic regionální strany využívají či naopak nevyužívají.

2. Pojetí regionálních stranických systémů a subsystémů

Systém politických stran je politology obvykle definován jako souhrn stran v jejich interakci v daném institucionálním a sociálně-politickém uspořádání. Podle logiky této definice by tedy regionální stranický systém měl představovat souhrn regionálních stran v jejich interakci v příslušném regionálním institucionálním uspořádání a sociálně-politickém prostředí. Toto vymezení lze přijmout jako prozatímní, pracovní definici. Úspěšné uplatnění a celkové umocnění heuristického potenciálu uvedeného vymezení vyžaduje odpovědět na několik důležitých otázek. Ty lze – s nezbytnou dávkou zjednodušení – formulovat následovně. Mohou regionální stranický systém utvářet jiné než regionální strany? Co je míněno regionálním institucionálním uspořádáním? Lze takové uspořádání – ve vztahu k regionálnímu systému stran – považovat za funkční ekvivalent celostátního institucionálně-politického systému? Je možné a vhodné pod pojem regionálního stranického systému zahrnovat skutečně všechny interakce, volební a politické aktivity stran, působících v příslušném teritoriálním rámci? Pro větší přehlednost se pokusím odpovědi na výše položené otázky shrnout do třech hlavních bodů.

1. Součástí regionálního stranického systému mohou být neregionální strany, jinak řečeno regionální pobočky celostátních stran. Regionální stranický systém mohou utvářet buď jen regionální strany anebo společně regionální a neregionální strany. Uvažuji zde samozřejmě pouze o relevantních stranách. Neregionální strany samy nemohou vytvořit regionální stranický systém, pouze regionální subsystém, který je ve větší nebo menší míře odvozen od celostátního stranicko-politického uspořádání. Aby totiž mělo smysl hovořit o regionálním systému politických stran, musí se jednat o soustavu, charakterizovanou – v náležitě míře – celostností souhrnu interakcí stran-operačních jednotek.
2. Žádný stranický systém nemůže existovat v institucionálním prázdnu. Regionální stranický systém vyžaduje odpovídající regionální institucionální zázemí. Plnohodnotný regionální stranický systém nemůže vzniknout tam, kde chybí regionální exekutivní a legislativní orgány a kde tudíž nemohou probíhat ani volby do těchto orgánů. Pokud se zastoupení a činnost v těchto orgánech stane strategickou prioritou relevantních regionálních stran (popřípadě regionálních filiálek celostátních formací), pak lze takové uspořádání – ovšem jen ve vztahu k příslušnému regionálnímu systému stran – považovat za funkční ekvivalent celostátního institucionálně-politického systému.
3. Na otázku, zda je možné a vhodné pod pojem regionálního stranického systému zahrnovat skutečně všechny interakce, volební a politické aktivity stran, působících v příslušném teritoriálním rámci, nelze dát jednoznačnou kladnou odpověď. V této souvislosti je zapotřebí vzít v úvahu minimálně dva významné momenty. V daném teritoriálně-politickém rámci mohou existovat lokální stranické soustavy, jež nepředstavují kopii konfigurace stran a souboru interakcí stranicko-politických aktérů existujících na příslušné regionální úrovni. Takové soustavy je třeba odlišit od regionálního systému politických stran – přičemž postup je v tomto případě v zásadních ohledech shodný s postupem při rozlišování mezi regionálními a celostátními stranickými systémy. Pak zde vyvstává otázka zkoumání fenoménů a procesů zjevně prvotně příslušných k celostátnímu stranickému systému, resp. k jeho regionálním výsekům. Interakce regionálních a neregionálních stran jakožto aktérů aktivně se účastnících celostátní volebně-politické soutěže a spolupráce mohou být samozřejmě propojeny s jejich interakcemi jakožto operačních jednotek distinktivního regionálního stranicko-politického uspořádání. Nejsou ovšem sensu stricto jeho organickou součástí, byť mohou dění v regionální stranické soustavě ovlivňovat. To je nezbytné vzít v úvahu při rozboru a hodnocení činitelů ovlivňujících utváření a reprodukci regionálních stranicko-politických uspořádání. Při takovém rozboru nemůže uškodit pečlivá diferenciacce jednotlivých rovin analýzy zkoumaných procesů, umožňující lépe postihnout rozdílnost jejich dynamiky a povahu jejich vyústění, resp. jejich význam pro reprodukci příslušného systému či subsystému.

Podobně jako tomu bylo při vymezení regionálních stran vůči regionálním pobočkám supregionálních stran i rozlišování mezi regionálními stranickými systémy a subsystémy představuje z teoreticko-metodologického hlediska problematickou – a dalo by se říci, že v některých ohledech mimořádně problematickou – záležitost. Jak vyplynulo z předcházejícího výkladu (viz bod č. 1), základní východisko a zároveň ústřední moment představuje posouzení odvozenosti konfigurace relevantních stran v daném regionálním uspořádání ve vztahu k celostátní sestavě relevantních stranicko-politických formací. Jakkoli to může znít překvapivě, poměřování odlišnosti převládajících vzorců interakcí, formátu a typu (mechanismu, způsobu

fungování) má v této souvislosti pouze druhotný význam. Toto tvrzení pochopitelně vyžaduje bližší komentář. Regionální stranický systém, jak bylo výše zdůrazněno, mohou utvářet buď jen regionální strany nebo regionální strany společně s regionálními filiálkami celostátních stran; v obou případech nevystávají zásadní námitky vůči „neodvozenosti“ těchto konfigurací od celostátní stranické soustavy (nepřihlížím nyní ovšem k takovým situacím, kdy je toto srovnání obtížné či sporné kvůli zvláštním rysům či neexistenci autentického celostátního stranického uspořádání). Nemohu ovšem předem předpokládat, že z „neodvozenosti“ regionálních stranicko-politických konfigurací automaticky vyplývá například odlišnost formátu a typu regionálních soustav a celostátního stranického systému. Tímto samozřejmě není zpochybněn zde aplikovaný způsob pojetí regionálních stranických systémů: jen ze shody ve formátu a typu u dvou stranických uspořádání nelze vyvodit odvozenost jednoho od druhého. Stejně tak pouhým přiřazením dvou soustav do stejné kategorie není zpochybněno to, že jde o dva samostatné útvary. Závažnější problém se však objevuje při posuzování regionálních stranických subsystémů, pro něž je charakteristická právě odvozenost konfigurace regionálních stran-filiálek od celostátního vzorce. Ani z této odvozenosti totiž nutně nevyplývá, že se jedná o přesné, byť zmenšené kopie celostátního systému co se formátu a způsobu fungování týče. Naskýtá se tedy otázka, zda by nebylo vhodné regionální soustavu se sestavou relevantních stran sice jednoznačně odvozenou od celostátního modelu (a stejným způsobem „zformátovanou“), avšak s dlouhodobě odlišným mechanismem fungování, považovat za „systém“ spíše než „subsystém“. To sice stojí za úvahu, nicméně po zvážení všech souvislostí takového řešení jej nedoporučuji, protože s ním spojené nevýhody převažují nad výhodami. Domnívám se, že „typová“ odlišnost ve způsobu fungování regionálního a celostátního stranicko-politického uspořádání (odlišnost viděná prizmatem „klasické“ Sartoriho typologie či jejich derivátů) nejenže není sama o sobě postačující podmínkou pro prohlášení příslušného regionálního útvaru za samostatný „systém“, nýbrž že není ani nezbytnou podmínkou. Toto tvrzení se může jevit jako vysoce sporné, ovšem je zapotřebí vzít v úvahu, že možnosti aplikace například Sartoriho typologie v prostředí vyžadujícím „mnohaúrovňový“ (či přinejmenším „více než jednoúrovňový“) přístup k analýze vlastností druhově odlišných stran a stranicko-politických soustav jsou velmi omezené a snadno se může stát, že jejím prostřednictvím nelze postihnout hlavní rysy posuzovaných útvarů. Sartoriho typologie stranických systémů sice může najít relativně široké uplatnění při charakteristice mechanismu fungování regionálních subsystémů politických stran, to však neplatí v případě regionálních stranických systémů, vyznačujících se pluralitou jak regionálních stran, tak regionálních poboček celostátních stran.

3. Konfigurace regionálních a celostátních stran a modely teritoriálně-politického pluralismu

Jak je zřejmé, konfigurace celostátních a regionálních stran se mohou lišit. Jako odrazový můstek pro další úvahy navrhuji rozlišit tyto základní modely:

- A. v celostátním systému i v regionálních soustavách působí – jako relevantní aktéři – současně celostátní (supraregionální) a regionální strany či jejich odnože;
- B. v celostátním systému i v regionálních uspořádáních působí pouze regionální strany či jejich aliance (popřípadě jiné stranicko-politické formace substátního charakteru);

- C. v celostátním systému působí pouze celostátní, v regionálních systémech pouze regionální strany;
- D. v celostátním systému působí pouze celostátní, v regionálních soustavách jak regionální strany, tak filiálky celostátních (supraregionálních) stran;

Rozlišení těchto čtyř hlavních konfigurací nezahrnuje všechny myslitelné situace. Není zde například zahrnuta specifická, svým způsobem „abnormální“ varianta, kdy relevantní regionální strany působí pouze na celostátní úrovni – a nikoli současně v regionálních soustavách. Z hlediska zaměření této studie je však možné takovou variantu ponechat stranou. V úvahu je naopak třeba vzít „smíšené“ případy, kdy jednotlivé regionální soustavy vykazují různé, druhově odlišné stranické konfigurace. Tento problém se mi jeví účelné řešit prostřednictvím konstrukce podtypů – což se týká především modelu A a D. Zde je zapotřebí rozlišit několik (obvykle dva až tři) podtypů, podle toho, zda jde – na regionální úrovni – výlučně o systémy nebo o kombinaci regionálních stranických systémů a subsystémů, přičemž v rámci regionálních stranických systémů může být vhodné rozlišovat, zda jde o soustavy utvářené regionálními stranami a filiálkami supraregionálních stran nebo o kombinaci těchto uspořádání se systémy složenými výhradně z regionálních stran.

Uvedené modely mohou poskytnout východisko k různě zaměřeným výzkumům, při nichž mohou nalézt uplatnění různé přístupy. Za pozornost jistě stojí například otázka rozdílné míry rizika pro vládnutelnost a tendence k identitární polarizaci, spjaté s jednotlivými modely (Strmiska 2004). Při této příležitosti se omezím na stručný doprovodný komentář – jednak k souborům predispozic pro fungování teritoriálně-politických uspořádání (v tomto kontextu se jedná o zřetelně „složené“ teritoriálně-politické systémy), spjaté s uvedenými konfiguracemi celostátních a regionálních stran, jednak ke klíčovému „systémovým vlastnostem“ těchto konfigurací.

Model A: Tento model je zajímavý především tím, že předpokládá – či alespoň umožňuje – intenzivní interakce supraregionálních a regionálních (popřípadě i subregionálních) stran na všech institucionálních úrovních. Pozoruhodná je různorodost zdrojů ideově-politické legitimity a volební mobilizace. V rámci stranické politiky je využívána jak překlenující-celostátní identita daného teritoriálně-politického uspořádání (celostátními stranami a jejich odnožemi), tak různé regionální totožnosti, jejichž vztah k překlenující identitě může být velmi rozrůzněný. Dalo by se zde hovořit o „umocněném pluralismu“, vyznačujícím se sklonem ke zmnožení teritoriálních a politických rozměrů stranické soutěže a kooperace. Toto zmnožení dimenzí s sebou přináší pestřejší stranické interakce a stranickou politiku vůbec, ovšem také vyšší riziko pro zachování vládnutelnosti a relativně vysokou pravděpodobnost výskytu identitární polarizace a s takovou polarizací spjatých konfliktů.

Model B: Uvedený model předpokládá, že neexistují celostátní strany a tudíž ani plnohodnotný celostátní stranický systém. V takovém uspořádání patrně nejsou k dispozici dostatečné zdroje legitimity pro celostátní strany (včetně přiměřeně silné robustní překlenující totožnosti teritoriálně-politického systému) ani pobídky pro jejich utváření. Vládnutelnost je za daných podmínek problematická a pravděpodobnost identitární polarizace relativně vysoká. Pokud se jedná o skutečně kompetitivní systém, jeho šance na přežití jsou malé. Tyto šance se však výrazně zvyšují, pokud by se jednalo o vyhraněně konsociační uspořádání.

Model C: Jedná o nepříliš pravděpodobnou, leč v zásadě možnou koexistenci oddělených stranických pluralismů. Klíčovým rysem tohoto modelu je právě úplná oddělenost stranických

pluralismů a arén stranické soutěže a kooperace. Tato oddělenost snižuje riziko pro zachování vládnutelnosti a omezuje prostor pro uplatnění identitární polarizace. Takové uspořádání je – obvykle – charakteristické velkou vzdáleností celostátní a regionální politické agendy, tak velkou, že se stranám nevyplatí adaptovat se na obě a jsou nuceny se specializovat.

Model D: V tomto případě jsou stranické soustavy na celostátní a regionální úrovni sice propojeny, ale pouze „jednosměrně“. Uvedený model vykazuje některé společné rysy s modelem A. Nepřítomnost relevantních regionálních stran ve sféře celostátního stranického systému může mít různé důvody a nemusí být podmíněna nedostatečnou velikostí jejich voličského potenciálu. Pokud jde o posouzení rizika pro vládnutelnost, na celostátní úrovni – s vazbou na fungování celostátního stranického systému – je toto riziko obvykle menší, než v rámci modelu A. Co se týče pravděpodobnosti výskytu identitární polarizace, nelze předpokládat výraznou odlišnost mezi modely A a D.

Jak je zřejmé, výše uvedené modely A, B, C, D jsou teoretické konstrukce – nic více, ale také nic méně. Otázka, do jaké míry mohou být tyto modely užitečné při rozboru jednotlivých regionálních stranických soustav a komplexních teritoriálně-politických pluralismů, zahrnujících různá stranicko-politická uspořádání, zůstává z pochopitelných důvodů – alespoň v kontextu této studie – otevřena. Domnívám se, že mohou posloužit jako užitečná inspirace při rozvíjení takového přístupu ke studiu regionálních stranicko-politických fenoménů, jenž byl v náležitě míře „vícerozměrný“ (pokud jde o analýzu dění uvnitř regionálních stranických soustav) a „mnohaúrovňový“ (pokud jde o zkoumání různých kombinací stranických (sub)systémů v daném teritoriálně-politickém uspořádání).

Požadavek „vícerozměrnosti“ je naprosto srozumitelný, uvědomíme-li si, že pro „zralé“ regionální stranické systémy, zahrnující více než jednu relevantní regionální stranu a více než jednu relevantní filiálku celostátní strany, je typický výskyt dvojhojho kontinua (pravo-levého a centralisticko-autonomistického), v němž probíhají stranické interakce. Čítankový příklad takového uspořádání ztělesňuje soudobý katalánský stranický systém (Strmiska 2003c: zvl. 14–15). Při studiu takové soustavy je nutné respektovat, že jednotlivé články stranického systému neoperují (nemusí operovat) pouze v jednom rozměru či poli stranické soutěže. V takovém případě je například Sartoriho pojetí stranického systému a jeho typologie systémů stran použitelné jen v omezené míře, vzhledem k jejich vazbě na koncepci „jednorozměrného zjednodušení“ (Sartori 1976). Této koncepci je představa stranické soutěže (ať paralelně či s určitým propojením) probíhající v různých rozměrech-liních bytostně cizí. V této situaci nalézá uplatnění vícerozměrný („více než jednorozměrný“) model utváření a fungování stranických soustav, umožňující – narozdíl od jednorozměrné perspektivy – posouzení různých dimenzí soutěže a kooperace zúčastněných stran, ať se jedná o typově stejnorodé či příbuzné, anebo naopak odlišné formace, včetně prvků asymetrie. Momenty asymetrie jsou přitom často spojeny právě s interakcemi druhově odlišných stranicko-politických aktérů v regionálních systémech a s kombinovaným působením různých exogenních a endogenních činitelů (Strmiska 1998: 23–24).

Potřebu „mnohaúrovňového“ přístupu není již zapotřebí – po předcházejícím výkladu – podrobněji zdůvodňovat. Tím však není nikterak naznačeno, že je snadné vyhovět požadavku „mnohaúrovňovosti“. Konstrukce modelů, umožňujících náležitě teoreticky fundovanou analýzu komplexních teritoriálně-politických (makro)systémů, představuje velmi náročný úkol – ale zároveň i výzvu, na niž nelze neodpovědět.

Vybraná literatura:

- Beyme, Klaus von. 1982. *Parteien in westlichen Demokratien*. München: R. Piper & Co Verlag.
- Brzinski, Joanne Bay a Lancaster, Thomas D. 1999. „Federalism and Compounded Representation: Key Concepts and Project Overview.“ *Publius* 29, č. 1, 1–17.
- Caciagli, Mario. 2003. *Regioni d'Europa. Devoluzioni, regionalismi, integrazione europa*. Bologna: il Mulino.
- Fiala, Petr a Strmiska, Maxmilián. 1998. *Teorie politických stran*. Brno: Barrister & Principal.
- Fiala, Petr a Strmiska, Maxmilián. 2001. „Stranicko-politické rodiny a ideologické sektory (Příspěvek k diskusi o pojetí rodin politických stran).“ *Středoevropské politické studie* 3, č. 2, jaro 2001 (<http://www.iips.cz/seps/tisk.php?ID=87>).
- Flint, Colin. 1998. „Forming Electorates, Forging Space“. *American Behavioral Scientist* 41, č. 9, 1282–1303. Chytilík, Roman a Šedo, Jakub. 2004. „Politické strany, teritoriální homogenita a post-komunistické země. Teoreticko-metodologická poznámka“. *Středoevropské politické studie* 6, č. 1 (<http://www.iips.cz/seps/clanek.php?ID=187>).
- Jones, Mark P. a Mainwaring, Scott. 2003. „The Nationalization of Parties and Party Systems: An Empirical Measure and an Application to the Americas.“ *Party Politics* 9, č. 2, 139–166.
- Keating, Michael. 1999. „Asymmetrical Government: Multinational States in an Integrating Europe.“ *Publius* 29, č. 1, 71–86.
- Kirchheimer, Otto. 1951. „The Decline of Intra-State Federalism in Western Europe.“ *World Politics* 3, č. 3, 281–298.
- McAllister, Ian a Studlar, Donley T. 1992. „Region and Voting in Britain, 1979–87: Territorial Polarization or Artifact?“ *American Journal of Political Science* 36, č. 1, 168–199.
- Pallares, Francesc et al. 1997. „Non State–Wide Parties in Spain: An Attitudinal Study of Nationalism and Regionalism.“ *Publius* 27, č. 4, 135–169.
- Rokkan, Stein. 1999. „Cleavages and Their Political Translation.“ In: *State Formation, Nation–Building and Mass Politics in Europe. The Theory of Stein Rokkan*. Ed. Flora, Peter. Oxford: Oxford University Press, 278 – 302.
- Sartori, Giovanni. 1976. *Parties and Party Systems. A Framework for Analysis. I*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stewart, Marianne C. a Clarke, Harold D. 1998. „The Dynamics of Party Identification in Federal Systems: The Canadian Case.“ *American Journal of Political Science* 42, č. 1, 97–116.
- Strmiska, Maxmilián. 1997. „Regionalization, Regional Parties and Party Systems in Spain and in Italy.“ *Studia Minora Facultatis Philosophicae Universitatis Brunensis*, T 1, 55–66.
- Strmiska, Maxmilián. 1998. *Regionální strany a stranické systémy. Španělsko, Itálie, Velká Británie a Severní Irsko*. Brno: CDK.
- Strmiska, Maxmilián. 1999. „Regionalisation and Politics of Alliances: Regional Parties and Federal Party System in India, 1989–1998.“ *Sociální Studia* 4, 43–56.
- Strmiska, Maxmilián. 2002. „Jurský ‚separatismus‘, identitární mobilizace a regionální stranicko-politický systém.“ *Středoevropské politické studie*, 4, č. 1 (<http://www.iips.cz/seps/clanek.php?ID=55>).
- Strmiska, Maxmilián. 2003a. „Conceptualization and Typology of European Regional Parties: A Note on Typology.“ *Středoevropské politické studie* 5, č. 2–3 (<http://www.iips.cz/seps/clanek.php?ID=167>).
- Strmiska, Maxmilián. 2003b. „Regionální strany, teritoriální rozrůzněnost a stranicko-politický pluralismus.“ *Středoevropské politické studie* 5, č. 2–3 (<http://www.iips.cz/seps/clanek.php?ID=163>).
- Strmiska, Maxmilián. 2003c. *Katalánské politické strany. Katalánské strany a regionální stranicko-politický systém v letech 1977–2002*. Brno: Anton Pasienska.
- Strmiska, Maxmilián. 2004. *Liga Severu a regionální strany v Itálii*. Brno: Anton Pasienska.
- Swenden, Wilfried. 2002. „Asymmetric Federalism and Coalition Making in Belgium.“ *Publius* 32, č. 3, 67–87.
- Tossutti, Livianna. 2002. „Regionalism in an Age of Globalization.“ In: *Regionalism and Party Politics in Canada*. Ed. Young, Lisa a Archer, Keith. Don Mills: Oxford University Press, 222–241.

- Türsan, Huri. 1998. „Introduction. Ethnoregionalist parties as ethnic entrepreneurs.“ In: *Regionalist Parties in Western Europe*. Ed. De Winter, Lieven a Türsan, Huri. London: Routledge, 1–16.
- Urwin, Derek W. 1985. „Harbinger, Fossil or Fleabite? „Regionalism“ and the West European Party Mosaic.“ In: *Western European Party Systems. Continuity & Change*. Ed. Daalder, Hans a Mair, Peter. Beverly Hills: Sage, 221–256.